

Kunst en de publieke ruimte

Nieuw opdrachtgeverschap

Kunstenaars aan de ontwerptafel

Publieke ruimte voor iedereen

BOEKMAN

Buitenzijde omslag: Kunstenaarscollectief Observatorium Rotterdam, *Zandwacht*, Maasvlakte 2, recreatiestrand, Rotterdam. Foto: Observatorium

Binnenzijde omslag: Laser 3.14, *What is love?*, Domselaerstraat, Amsterdam, 2015. Foto: Laser 3.14

Redactioneel

Ineke van Hamersveld

De nieuwe publieke ruimte van Nederland

De *Vierde Nota Ruimtelijke Ordening* (1988) was het startsein voor een ruimtelijke herinrichting van Nederland. Op de agenda stond onder meer aandacht voor een veiliger rivierengebied, zonder overstromingen, gekoppeld aan een aantrekkelijke leefomgeving. Bij de ruimtelijke transformatie hoorden ook alternatief ingerichte stations, niet langer als louter transitiegebieden met een efficiënte doorstroom van reizigers, maar als een domein waar mensen prettig kunnen werken, winkelen, elkaar ontmoeten. In beide voorbeelden speelt kunst een grote rol. Begrippen als sociale cohesie, circulaire economie, klimaatbeheersing en energietransitie, grote vraagstukken in deze tijd, komen in de nota niet voor, reden waarom een nieuwe agenda voor de ruimtelijke toekomst van Nederland nodig is. Welke aandachtspunten moeten daarin naar voren komen, vanuit de culturele sector bezien?

Een inrichting van de (semi-)publieke ruimte die door alle groepen van de bevolking kan worden gebruikt en gedeeld, is cruciaal. Dat maakt inclusief denken en ontwerpen tot een belangrijke opgave, net als oog hebben voor veiligheid en functionaliteit, gepaard aan artistieke kwaliteit. Ruimtelijk ontwerpers werken hiervoor vaak samen met kunstenaars. Deze denken soms mee over het ontwerp zelf, maar krijgen doorgaans de opdracht om kunst te maken die aansluit bij het ontwerp en zo bij kan dragen aan de esthetische ervaring van die plek.

Steeds meer kunstenaars, uit een toenemend aantal disciplines, beschouwen de publieke ruimte als hun werkterrein. Zij werken doorgaans inter- of multidisciplinair en bewegen zich tussen kennisgebieden zoals landschap, architectuur en stedenbouw, als verbinders van de partijen. Zij hanteren een breed scala van benaderingen,

en hun werk is niet altijd als kunst herkenbaar. Het resultaat, permanent of tijdelijk, kan variëren van een pop-upbibliotheek tot poëtische graffiti, van een sculptuur tot een artistiek-sociaal wijkproject. Het betreft vaak kunst die het publiek betreft bij de processen van creatie en betekenisproductie (cocreatie). Het gebruik van interactieve media en urban screens daarbij is in opmars. Veel van deze initiatieven blijken in staat om verschillende groepen uit de samenleving te interesseren.

Er is dus al veel gaande, maar om een opdrachtgeverschap te laten ontstaan waar de hele publieke ruimte van profiteert, is meer nodig. Dat vraagt om een generale omslag in het denken, van monodisciplinair naar multidisciplinair. Opdrachtgevers (zoals provincies en gemeenten), projectontwikkelaars, creatievelingen, uitvoerders en bewoners/gebruikers moeten vroeger en vaker dan gangbaar met elkaar om de tafel zitten en kansen formuleren. Ook het (h)erkennen van het belang van artistieke kwaliteit en dat in alle werkprocessen incorporeren is een aspect van de omslag. Dit nieuwe eigenaarschap brengt verschuivingen in verantwoordelijkheden voor de publieke ruimte met zich mee, voor alle partijen. Overheden blijven de hoeders van de grote schaal en lange termijn.

Tussen publiek en privaat zijn de grenzen in de afgelopen dertig jaar poreus geworden. Ook de grenzen tussen fysiek en digitaal zijn vervaagd, dankzij technologie. De ideale publieke ruimte, essentieel voor de leefbaarheid, moet daarom steeds opnieuw worden uitgevonden. ●

Boekman 111 is tot stand gekomen in samenwerking met het BPD Cultuurfonds.

Auteurs

1

2

3

4

5

6

7

8

9

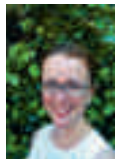
10

11

12

13

14

15

16

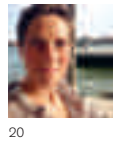
17

18

19

20

21

Véronique Baar [1] is eigenaar van QKunst, een bureau dat onder meer kunstopdrachten begeleidt in opdracht van private en publieke partijen

Han Bakker [2] is sinds 2007 cultuurintendant van de stad Dordrecht. Hij adviseert daarnaast andere Europese steden over hun ontwikkeling vanuit cultureel perspectief

Jooske Baris [3] is directeur van Platform STAD en werkt aan samenwerkingsverbanden en een programmering waarin ontmoeten in de openbare ruimte centraal staat

Jeroen Boomgaard [4] is Lector Art & Public Space aan de Gerrit Rietveld Academie in Amsterdam en Programma Manager van ARIASnl

René Boomkens [5] is hoogleraar Cultuurbeschouwing en Cultuurgeschiedenis en voorzitter van de afdeling Kunst- en Cultuurwetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam

Thea Derks [6] is muziekpublicist, gespecialiseerd in moderne muziek. In 2014 publiceerde zij de biografie *Reinbert de Leeuw: mens of melodie*

Ella Derksen [7] werkt als adviseur onder de titel 'Embedding the Arts in Public' zowel in opdracht van overheden als op eigen initiatief

Hilde Eising [8] is medewerker communicatie- en educatie Kunst & Cultuur, BPD (onder andere BPD Cultuurfonds)

Karin van Es [9] is universitair docent bij Media en Cultuurwetenschappen aan de Universiteit Utrecht en doet onderzoek naar vraagstukken omtrent de dataficatie van onze maatschappij

Ineke van Hamersveld [10] is hoofdredacteur van *Boekman*

Peter Kuenzli [11] is stedenbouwkundige en heeft in Nederland leiding gegeven aan veel complexe gebiedstransformatieprocessen met omvangrijk cultuur-historisch erfgoed

Vincent Kompier [12] is planoloog en werkt als projectleider bij Architectuur Lokaal aan onder meer prijsvragen en omgevingsvisies

Rianne van Melik [13] is stadsgeograaf en werkt als docent-onderzoeker bij het Institute for Management Research (IMR) aan de Radboud Universiteit in Nijmegen

Sigrid Merx [14] is theaterwetenschapper aan de Universiteit Utrecht, waar zij onder andere onderzoek doet naar artistieke interventies in de publieke ruimte, en is verbonden aan Platform-Scenography

Sharon Oldenkotte-Vrolijk [15] is directeur Kunst & Cultuur, BPD (onder andere BPD Cultuurfonds)

Judith Schotanus [16] is redacteur en programmamaker op het gebied van architectuur en stedelijke ontwikkeling en als redacteur betrokken bij Platform STAD

Hans Venhuizen [17] verbindt als onderzoeker en curator, maar ook als conceptmanager, de werelden van cultuur en ruimte op uiteenlopende manieren met elkaar

Nanna Verhoeff [18] is universitair hoofddocent bij Media en Cultuurwetenschappen aan de Universiteit Utrecht en heeft de onderzoeksgroep [urban interfaces] opgericht

Ruud Visschedijk [19] is directeur van het Nederlands Fotomuseum
Foto: Fred Ernst

Francien van Westrenen [20] werkt als programmamaker architectuur bij Stroom Den Haag aan tentoonstellingen, projecten in de stad en publicaties

Leen Wisker [21] is partner bij Total in Support, een full service adviesbureau voor de culturele en creatieve sector in Nederland

Inhoud

1	Ineke van Hamersveld Redactioneel De nieuwe publieke ruimte van Nederland	28	Vincent Kompier Campusontwikkeling BIC Eindhoven Het zichtbaar maken van bioscience	60	Thea Derks over Jacqueline Oskamp Een behoorlijk kabaal: een cultuurgeschiedenis van Nederland in de twintigste eeuw
2	Auteurs	32	Ella Derksen en Véronique Baar Waardevolle tijd De rol van kunst in het verschuivende publieke domein van stationsgebieden	61	Peter Kuenzli over Marline Wilders en Edoardo Mentegazzi [RE]FRAME: Ripensare la fabbrica: la prospettiva dei fruitori nel processo di trasformazione = De fabriek herontdekt: het perspectief van gebruikers in het transformatieproces
<hr/>					
Artikelen					
4	Ineke van Hamersveld, Sharon Oldenkotte-Vrolijk en Hilde Eising Het begint met een ideaal Inrichting van de publieke ruimte vergt nieuwe manier van denken	36	Jeroen Boomgaard In het koffiehuis De rol van kunst in de openbare ruimte	62	Leen Wisker over Sigrid Hemels en Kazuko Goto (eds.) Tax incentives for the creative industries
8	Judith Schotanus en Joeske Baris Ruimte maken op het Spuiplein	40	Karin van Es en Nanna Verhoeff Data voor discussie Installaties in de stad als interventie		
14	Rianne van Melik De januskop van de openbare ruimte	44	Sigrid Merx Naar een typologie van kunst in de publieke ruimte		
18	Ruud Visschedijk De belofte van de Wilhelminapier	50	Francien van Westrenen en Hans Venhuizen Een opleiding tot pionier Van monumentale kunst tot social design		
22	Han Bakker Kunst aan het water Van spontaan naar strategie	54	René Boomkens De kunstenaar en de publieke ruimte		
<hr/>					
Dossier					
Literatuur over kunst in de openbare ruimte in de bibliotheek van de Boekmanstichting boekman.nl/dossiers					